

KWALIFICATIETOERNOOI

WK HANDBAL, DAMES

APELDOORN, 2012

Economische impact en bezoekersprofiel

in opdracht van

Rapportage voor Gedeputeerde Staten van de Provincie Gelderland en het Nederlands Handbal Verbond

© 2013, HAN Sport en Beweging, Hogeschool van Arnhem en Nijmegen;
Werkgroep Evaluatie SPORTEVENEMENTEN.

Dataverzameling: Hogeschool Arnhem en Nijmegen

Auteur: Willem de Boer

Met medewerking van: Jelle Schoemaker, studenten van de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen

Peer-review: Mark van den Heuvel (Fontys Economische Hogeschool Tilburg)

Contactpersoon: Willem de Boer

E willem.deboer@han.nl

W www.evenementenevaluatie.nl; www.han.nl/sporteconomie

SAMENVATTING

Van 29 november tot en met 2 december 2012 vond in Omnisport Apeldoorn het WK-kwalificatietoernooi handbal voor dames plaats. Het Nederlands team streed daar, met succes, tegen Israel, Oostenrijk en Slovenië voor één plek in de play-offs voor deelname aan de wereldkampioenschappen die eind 2013 in Servië worden gehouden. Met het oog op sportief succes koos de organisator, het Nederlands Handbalverbond (NHV), voor een opzet met één rustdag, te weten 1 december. Na een rustdag presteert het Nederlands team vaak bovengemiddeld. Of deze strategie doorslaggevend was is niet bekend, maar in ieder geval wonnen de Oranje-dames alle wedstrijden.

Het WK-kwalificatietoernooi trok, verspreid over 3 wedstrijddagen, 3750 bezoekers. Op de tweede dag, kwamen opvallend genoeg de meeste toeschouwers. Iets meer dan de helft van de toeschouwers kwam uit Gelderland, terwijl slechts 1% uit het buitenland kwam. Veel bezoekers hadden een afgeronde opleiding in het middelbaar of hoger onderwijs. De toeschouwers zijn in meerderheid zelf actief (geweest) als handballer en bezoeken regelmatig naar handbal kijken. Toch lukte het de organisatie ook om een nieuw publiek te trekken, aangezien ongeveer een kwart van de (volwassen) bezoekers nooit of nauwelijks bij topsportevenementen, dan wel handbalwedstrijden komt kijken.

De toeschouwers gaven gemiddeld zo'n twintig euro per persoon uit, voornamelijk aan eten en drinken, vervoer en de toegang. Een kleine vier procent van de bezoekers verbleef door het evenement minimaal één nacht buiten het eigen huis. Het evenement kreeg een gemiddelde waarderingcijfer van 7,5.

De totale economische impact van het kwalificatietoernooi WK handbal voor de provincie Gelderland is positief, namelijk **€ 86.400**. Dit is exclusief de impact van de media, die als PM-post is opgenomen. Ruim de helft van de economische impact is afkomstig van de bezoekers. De bestedingen vanuit de deelnemers zijn in onderstaand overzicht relatief bescheiden, omdat de uitgaven van deze groep aan overnachtingen, eten en drinken en vervoer liepen via het NHV. De organisatie zelf draagt, mede daardoor, met bijna € 35.000 bij aan de totale economische impact.

Categorie	Provincie Gelderland
Bezoekersbestedingen (incl. overnachtingen)	€ 47.000
Deelnemersbestedingen (incl. overnachtingen)	€ 5.000
Organisatorische bestedingen NHV(netto)	€ 34.400
Mediabestedingen	PM
Totale economische impact (excl. Media)	€ 86.400

peer-review:

Onderhavig onderzoek is door Mark van den Heuvel van Fontys Economische Hogeschool Tilburg uitgevoerd en getoetst volgens de richtlijnenhandboeken Economische Impact en Bezoekersprofielen van de Werkgroep Evaluatie Sportevenementen (WESP), heeft na de peer-review het predicaat WESP-waardig meegekregen en kan daarom met deze bronvermelding worden gepubliceerd.

Inhoud

Samenvatting.....	3
Hoofdstuk 1 Inleiding	7
Achtergrond evenement	7
Achtergrond onderzoek	8
Structuur van het rapport.....	9
Hoofdstuk 2 Methodologie	10
WESP	10
Begripsbepaling en afbakening.....	10
Dataverzameling	11
Representativiteit van het onderzoek	12
Peer-review	12
Hoofdstuk 3 Profiel Bezoekers.....	14
Aantallen bezoekers	14
Bezoekersprofiel	14
Herkomst bezoekers	15
Opleiding	15
Gezelschap	17
Motief	17
Bezoekers en hun relatie met topsportevenementen en handbal	18
Gemiddelde bestedingen	20
Overnachtingen	21
Waardering	22
Samenvatting	22
Hoofdstuk 4 Economische impact.....	23
Inleiding	23
Wat zijn additionele bestedingen?	23
Bezoekers, overnachtingen en bestedingen	24
Additionele bezoeken en bezoekers	24
Bestedingen bezoekers	25
Overnachtingen en bestedingen aan logies door bezoekers	26
Economische impact deelnemers	26
Economische impact vanuit de organisatie.....	27
Bestedingen vanuit de media	29
Samenvatting	29
Bijlage 1: Bronnen.....	31
Geraadpleegde literatuur.....	31
Geraadpleegde websites.....	31
Foto's	31

Bijlage 2: Enqueteurs.....	32
Bijlage 3: Vragenlijst bezoekersenquete	33

HOOFDSTUK 1 INLEIDING

Achtergrond evenement

In 2008 werd bekend dat Nederland het EK Handbal 2012 voor dames zou mogen organiseren en, daarmee samenhangend, het EK handbal voor dames tot 19 jaar in 2011. Oorspronkelijk zou het EK plaatsvinden in december 2012 met vier steden: Maastricht, Eindhoven, Apeldoorn en Rotterdam, waar het finale-weekend zou worden gespeeld in sportpaleis Ahoy.

Het EK voor dames tot 19 jaar werd een sportief succes (Nederland werd tweede), maar verliep uit financieel oogpunt echter minder florissant voor het Nederlands Handbal Verbond (NHV). Mede daardoor besloot het NHV zich in juni 2012 voor de organisatie van het 'grote' EK terug te trekken. Dit had mede tot gevolg dat er geen plaats meer was voor het Nederlands team op het EK. Als organiserend land was Nederland immers geplaatst zonder zich daarvoor te hoeven kwalificeren en de kwalificatiewedstrijden waren al achter de rug.

IJsland verving Nederland op het EK, waarvoor Servië werd aangewezen als vervangend organiserend land door de Europese Handbalbond. Op het EK kon ook kwalificatie voor de WK van 2013 kon worden afgedwongen. Voor het Nederlands team restte er nu een nieuw, langer, parcours naar dat WK, te beginnen met een kwalificatietoernooi met andere Europese landen die zich niet voor het EK hadden weten te kwalificeren. In overleg met de andere landen uit de groep kreeg Nederland het recht voor de organisatie van dit kwalificatietoernooi.

Alleen de winnaar van dit toernooi plaatste zich voor de play-offs, bestaande uit een thuis- en een uitduel met een ander Europees land. De acht winnaars van deze play-offs plaatsen zich voor de WK 2013, ook in Servië. Nederland werd in een loting gekoppeld aan de volgende landen: Israël, Oostenrijk en Slovenië. Voor het toernooi was Omnisport Apeldoorn de plaats van handeling voor alle wedstrijden, die werden gespeeld op donderdag 29 en vrijdag 30 november en zondag 2 december.

Het programma zag er als volgt uit:

29 november 2012 (avond): Oostenrijk-Slovenië en Nederland-Israël

30 november 2012 (avond): Israël-Oostenrijk en Slovenië-Nederland

2 december 2012 (ochtend en middag): Slovenië-Israël en Oostenrijk-Nederland

Uiteindelijk wist het Nederlands team alle drie wedstrijden te winnen, waaronder een bloedstollend duel met Slovenië, en zich daarmee te kwalificeren voor de play-offs voor het WK. In die play-offs zal Oranje het op moeten nemen tegen Rusland¹.

Achtergrond onderzoek

De Provinciale Staten van de provincie Gelderland stelden in 2009 met de notitie 'Gelderland Sportland, een wereld te winnen!' zich ten doel om sport en bewegen in Gelderland de komende jaren in de volle breedte op een hoger niveau te brengen. Topsportevenementen vormden hierbinnen een belangrijk onderdeel, onder meer als podium en als inspiratiebron. De provincie wil dan ook aansprekende topsportevenementen naar Gelderland halen. Deze kunnen immers niet alleen voor de sport, maar ook economisch en maatschappelijk van waarde zijn. De provincie ziet het binnenhalen van topsportevenementen als 'een waardevolle investering in de toeristensector, de werkgelegenheid en (...) [een bijdrage] aan het beeld van een provincie waar het goed wonen, werken en recreëren is'².

De provincie stelt, in het kader van Gelderland Sportland, subsidies beschikbaar aan de organisatoren van sportevenementen van grootschalige sportevenementen op het gebied van de kernsporten van Gelderland. Dat zijn: wielrennen, atletiek, judo, hippische sport en volleybal. Sinds kort is het ook mogelijk om subsidie te ontvangen voor de potentiële kernsporten van Gelderland, waarvan handbal er één is. Eén van de voorwaarden van de subsidie is een evaluatie de economische impact van het evenement voor Gelderland volgens de richtlijnen van de Werkgroep Evaluatie Sportevenementen (WESP). Dit betekent dat het evenement volgens een gestandaardiseerde methode wordt onderzocht, welke landelijk zijn vastgesteld in deze werkgroep. Alhoewel evenementen van elkaar verschillen, zijn de uitkomsten van de onderzoeken hierdoor goed vergelijkbaar. In de WESP werken wetenschappers en onderzoekers samen om te komen tot standaarden, om zo onderzoek vergelijkbaar te maken en op een hoog niveau te krijgen en houden.

¹ Bron: www.handbal.nl

² Bron: *Gelderland Sportland: Programma 2010-2016*.

Structuur van het rapport

In het volgende hoofdstuk wordt de methodologie van het onderzoek besproken. Hoofdstuk 3 richt zich op de karakteristieken van de bezoekers, inclusief hun uitgaven door en de tevredenheid over (verschillende aspecten van) het WK-kwalificatietoernooi. Hoofdstuk 4 behandelt de economische impact van het evenement voor de provincie Gelderland.

HOOFDSTUK 2 METHODOLOGIE

WESP

Het kwalificatietoernooi voor het WK Handbal is geëvalueerd volgens gestandaardiseerde methoden, welke landelijk zijn vastgesteld in de Werkgroep Evaluatie Sportevenementen (WESP). Alhoewel alle sportevenementen van elkaar verschillen zullen de uitkomsten van de onderzoeken wel goed vergelijkbaar zijn. In WESP werken wetenschappers en onderzoekers van acht Hogescholen en enkele andere maatschappelijke en onderzoeksorganisaties, zoals NOC*NSF, het Mulier Instituut en het CBS, samen om standaardrichtlijnen te ontwerpen om de sociale, economische en promotionele impact van (sport)evenementen te meten. Doel van de WESP is om samen te komen tot uniforme standaarden, om zo onderzoek vergelijkbaar te maken en op een hoog niveau te krijgen en houden.

Begripsbepaling en afbakening

Het begrip economische *impact* behoeft enige toelichting. De economische impact van een sportevenement wordt gedefinieerd als de extra bestedingen die door dit evenement veroorzaakt worden in een bepaalde **afgebakende omgeving van het evenement**, in dit geval de provincie Gelderland. Er is gekozen voor deze afbakening omdat de provincie Gelderland, die het evenement financieel ondersteunt, door middel van een WESP-evaluatie wil weten wat de economische impact is voor de Gelderland.

Het onderzoek voor de **economische impact** van een sportevenement richt zich in principe op de **additionele uitgaven** in, in dit geval, Gelderland van de volgende vier actoren rondom het evenement:

- Bezoekers
- Deelnemers
- De organisatie
- De media.

Bij de bepaling van de economische impact vanuit de organisatie wordt gekeken naar de inkomsten en uitgaven van de organisatie die *direct* in de provincie Gelderland worden gedaan. Er wordt nadrukkelijk niet gekeken naar de inkomsten van uitgaven van de derden (personen of organisaties) waarvan de organisatie inkomsten ontvangt of aan wie het uitgaven doet. Ter verduidelijking een voorbeeld. Als de organisator van het evenement een cateraar uit de regio (in dit geval provincie Gelderland) haalt, worden deze uitgaven volledig binnen de

regio gerekend. In werkelijkheid kan de cateraar juist grotendeels zijn kosten, zoals personeel, ingrediënten en materialen, buiten de regio maken. Omgekeerd kan de organisatie bijvoorbeeld voor de opbouw van het evenement een bedrijf van buiten de regio inhuren. In dat geval vallen voor deze analyse de uitgaven aan dit bedrijf volledig buiten de regio, ook al is het in werkelijkheid zo dat dit bedrijf juist allerlei uitgaven (zoals inhuur van personeel, overnachtingen en materialen) binnen de regio doet. Al deze *indirecte* effecten zijn zeker van belang voor de regionale economie, echter is het bijzonder lastig en zeer arbeidsintensief om zulke effecten in kaart te brengen. Dit valt daarom ook buiten de scope van dit onderzoek. Het is echter wel belangrijk dat de lezer zich van bovenstaande effecten bewust is.

Onder de **economische betekenis** van een sportevenement wordt verstaan de economische impact, *plus* eventueel alle andere effecten die men als economisch kan betitelen (bijvoorbeeld promotie, schade e.d.). In tegenstelling tot de strenge definitie van het begrip 'de economische impact', is er geen specifieke afbakening voor de term 'de economische betekenis'.

Het doel van onderzoek is om een beeld te krijgen van het bezoekersprofiel en de economische impact van het WK-kwalificatietoernooi. Voor onderhavig onderzoek is gebruik gemaakt de richtlijnenhandboeken die door de WESP zijn vastgesteld, te weten de Richtlijnenhandboeken Economische Impact en Bezoekersprofiel (allebei versie 1.1). Deze handboeken zijn te downloaden via de website van de WESP: www.evenementenevaluatie.nl.

Dataverzameling

Om tot de resultaten te komen hebben is veldwerk verricht. Tijdens de Kwalificatietoernooi WK handbal zijn er steekproefsgewijs enquêtes afgenomen bij bezoekers aan het evenement. De vragenlijst van de bezoekersenquête (zie bijlage 3) waren gericht op het bezoekersprofiel en de economische impact van het evenement en zijn opgesteld aan de hand van de richtlijnen van de WESP.

De interviews met bezoekers zijn afgenomen tussen 18.30 uur en 21.30 uur op de eerste twee wedstrijddagen en tussen 12.00 en 15.00 uur op zondag 2 december. De enquêtes zijn uitgevoerd door studenten van de minor Sporteconomie van de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen (HAN). Dit is een keuzemodule voor HBO-studenten in de eindfase van hun studie (laatste twee jaar). De participerende studenten zijn te vinden in bijlage 1. De enquête is afgenomen middels met elektronische hulpmiddelen, zoals smartphones en

tablets (zoals de iPad) en de software van iSurvey (www.isurveysoft.com). Al het werk van de studenten is verricht onder toezicht van docenten en onderzoeksmedewerkers van de HAN.

De enquêtes zijn afgenomen rondom de tribunes van Omnisport Apeldoorn. In totaal zijn 295 bezoekersenquêtes bruikbaar gebleken en meegenomen in de uiteindelijke dataset die ten grondslag ligt aan het onderzoek. Gegevens over de bezoekersaantallen zijn afkomstig van het Nederlands Handbalverbond, de organisator van het evenement. Berekeningen over de uitgaven van deelnemers en hun begeleiding zijn gedaan in overleg met deskundigen van het NHV. Tot slot zijn gegevens over de inkomsten en uitgaven van de organisatie van het evenement afkomstig van het NHV.

Representativiteit van het onderzoek

De dataverzameling heeft in totaal 295 bezoekersenquêtes opgeleverd.

De richtlijnen van de WESP schrijven voor dat onder populaties met een omvang tot 5000 personen er minimaal 270 enquêtes gehouden moeten worden om een voldoende betrouwbaar beeld te geven van het evenement. Betrouwbaar betekent in dit geval dat met 95% zekerheid kan worden gezegd dat de werkelijkheid binnen een marge van +5% tot -5% van de uitkomsten van het onderzoek vallen. Het kritische aantal van 270 is dus gehaald voor wat betreft de bezoekers. De resultaten die hieronder zijn beschreven zullen dus een betrouwbaar beeld geven van het evenement, haar bezoekers en de omwonenden. Echter, dit geldt in veel mindere mate voor *deelpopulaties* binnen het onderzoek, bijvoorbeeld over bezoekers op één bepaalde dag of met een gegeven herkomst. Het aantal geënquêteerden hiervoor is kleiner, waardoor de betrouwbaarheid van de (deel-) uitkomst ook afneemt. Immers, als er 100 personen binnen een groep van 1000 worden ondervraagd is de kans op een representatief beeld veel groter dan wanneer 1 persoon uit een populatie van 10 geïnterviewd wordt. De lezer dient dus, net als de onderzoeker, voorzichtig om te gaan met resultaten die betrekking hebben op een deel van de populatie.

Peer-review

De peer-review is een standaardcontrole die deel uitmaakt van de richtlijnen van de WESP. Deze wordt uitgevoerd door een vertegenwoordiger van WESP. In dit geval zal Mark van den Heuvel van Fontys Economische Hogeschool Tilburg de peer-review voor zijn rekening genomen. De heer Van den Heuvel is nauw bij de WESP betrokken, evenals bij de ontwikkeling van de richtlijnen. De peer-review

heeft plaatsgevonden na afronding van de conceptrapportage. Daarbij zijn de gevolgde procedures, de enquêtes, de dataverwerking en de dataset zelf nauwkeurig gecontroleerd. Uiteraard zijn ook de navolgende resultaten door de peer-reviewer getoetst.

De belangrijkste bevindingen van de peer-reviewer zijn:

- Gedegen onderzoek geheel volgens de WESP richtlijnen. Als extra is een aantal vragen gesteld over profiel bezoekers in relatie tot de handbalsport. Excel dataset en tabbladen met aparte overzichten van bezoekersaantallen, bestedingen, overnachtingen enz. helder van opbouw. Benodigd aantal enquêtes voor 95% betrouwbaarheid is gerealiseerd.
- De keuzes, bijvoorbeeld met betrekking tot additionaliteit, worden goed verantwoord.
- Rapport is, ook voor niet ingewijden, helder geschreven.
- Review beslaat daarnaast nog een gering aantal technische en tekstuele opmerkingen.

HOOFDSTUK 3 PROFIEL BEZOEKERS

Aantallen bezoekers

Aangezien het WK-kwalificatietoernooi handbal een meerdaags indoorevenement was met gecontroleerde toegang, kan per dag het aantal bezoekers worden vastgesteld aan de hand van de kaartverkoop. De organisatie van het evenement heeft in totaal 3750 bezoeken geregistreerd. Hieronder bevinden zich 2430 betalende toeschouwers (ongeveer 65%). Er waren een kleine duizend vrijkaarten. Tijdens het evenement was een deel van de tribunes in Omnisport Apeldoorn afgezet voor in totaal 155 VIPs. Tot slot waren er over de drie wedstrijddagen ruim tweehonderd oplopkinderen, die de teams en officials 'begeleiden' bij het betreden van het veld.

Bezoekers	Donderdag 29 november	Vrijdag 30 november	Zondag 2 december	Totaal
Betalende toeschouwers	400	1150	880	2430
Vrijkaarten genodigden en clinics	300	300	355	955
Oplopkinderen	50	80	80	210
VIPs	40	50	65	155
Totaal	790	1580	1380	3750

Tabel 1 Bezoekersaantal WK-kwalificatietoernooi Handbal 2012

Uit de enquêtes blijkt dat 70% van de bezoekers één dag bij de wedstrijden aanwezig was. Van de andere bezoekers was de helft twee dagen bij het toernooi aanwezig en de andere helft alle drie de wedstrijddagen. Gemiddeld waren de toeschouwers daarmee 1,45 dagen aanwezig. Voor 3750 bezoeken (een bezoeker die drie dagen komt telt hier drie keer mee) waren er dus **2585** afzonderlijke **bezoekers** (elk persoon telt één keer mee, ook als hij op meerdere dagen het evenement bezoekt).

Bezoekersprofiel

Tijdens het evenement waren er ongeveer evenveel mannen (52%) als vrouwen (48%) aanwezig. van alle bezoekers was man. Meer dan de helft van de bezoekers (56%) was tussen de 35 en 54 jaar. Een kwart was onder de 35 jaar. Hierbij moet worden aangetekend dat alleen volwassenen zijn ondervraagd, terwijl een aanzienlijk deel van de toeschouwers jonger dan 18 was. De

gemiddelde leeftijd uit de steekproef was 44 jaar, maar deze zal als de bezoekers jonger dan 18 jaar worden meegenomen nog aanzienlijk lager liggen. Tussen de verschillende toernooidagen waren er geen grote (significante) verschillen voor wat betreft de gemiddelde leeftijd. Wel waren er (in onze steekproef) meer relatief meer mannen dan gemiddeld op de doordeweekse dagen en (ook in absolute zin) meer vrouwen op zondag.

Leeftijd	Bezoekers
<25	13%
25-34	12%
35-44	24%
45-54	32%
55-64	14%
65+	5%
Totaal	100%
Man	52%
Vrouw	48%

Tabel 2 Verdeling respondenten naar leeftijd en geslacht

Herkomst bezoekers

Ruim de helft (52%) van alle bezoekers komt uit Gelderland. Daarna volgen de provincies Overijssel en Noord-Holland. Slechts één procent van de bezoekers kwam uit het buitenland, ondanks het internationale karakter van het evenement.

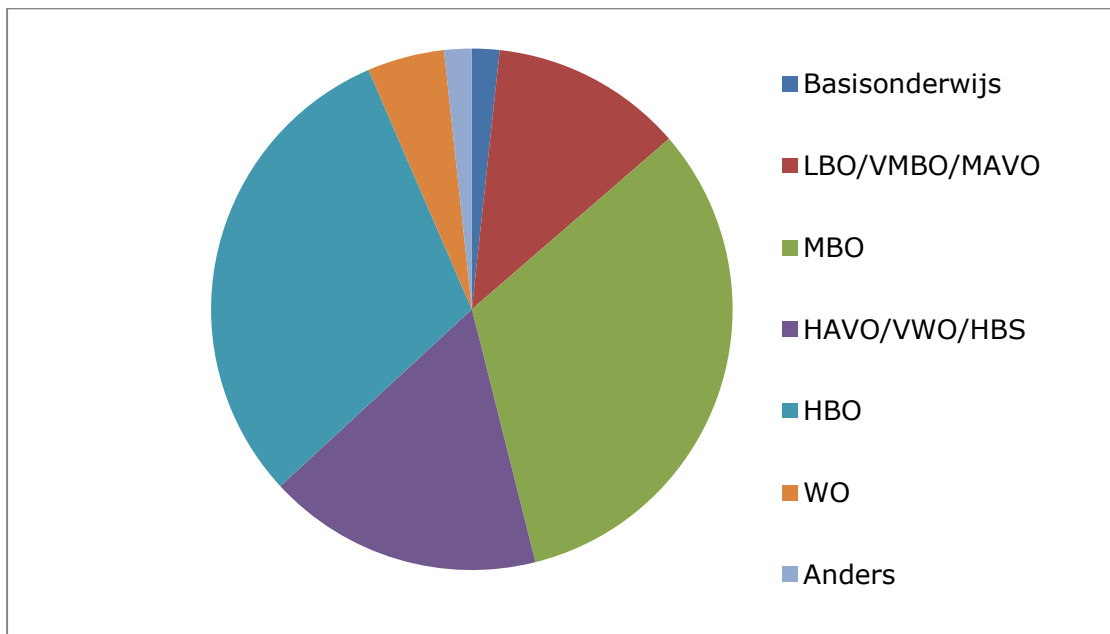
Opleiding

Opvallend aan het **opleidingsniveau** van de respondenten is dat dit zeer geconcentreerd zit in de groepen van middelbaar en hoger onderwijs. Ongeveer 8 van de 10 respondenten heeft een diploma MBO (32%), HBO (30%) of Havo/VWO (17%) als hoogste diploma. Hoger opgeleiden (5%) zijn ondervertegenwoordigd ten opzichte van het landelijk gemiddelde en hetzelfde is waar, zij het in mindere mate, voor personen die met een LBO/VMBO-onderwijs als hoogst afgeronde opleiding.

Herkomst	Totaal
Gelderland	52%
Overijssel	15%
Noord-Holland	13%
Zuid-Holland	6%
Utrecht	5%
Overig Nederland	8%
Buitenland	1%

Tabel 3 Herkomst bezoekers

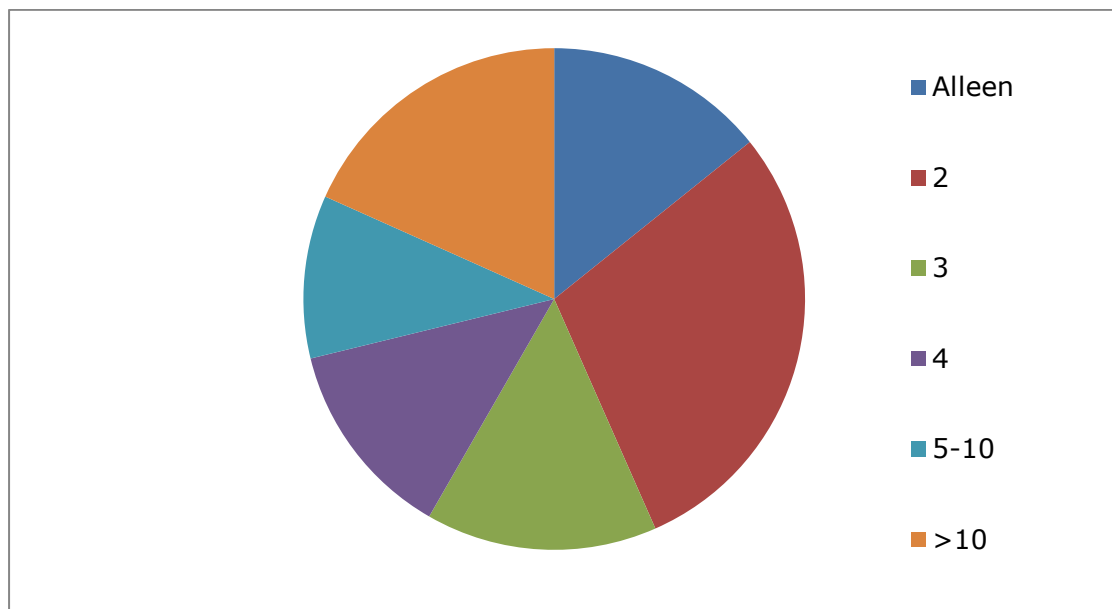
Figuur 1 – Opleiding respondenten

Gezelschap

Opvallend aan de omvang van het gezelschap is dat een relatief groot deel (18%) van de bezoekers in een omvangrijke (meer dan 10 personen) kwam. Hieronder waren groepen tot wel 100 personen. Hierdoor komt de gemiddelde groepsgrootte uit op 9,5 personen. De grote groepen kwamen op vrijdag en zondag, niet op donderdag. Maar een klein deel (14%) van de bezoekers kwam alleen naar Omnisport Apeldoorn. Bijna drie op de tien bezoekers kwam samen met 1 ander persoon en een vergelijkbaar aandeel kwam in een groep van 3 of 4 personen.

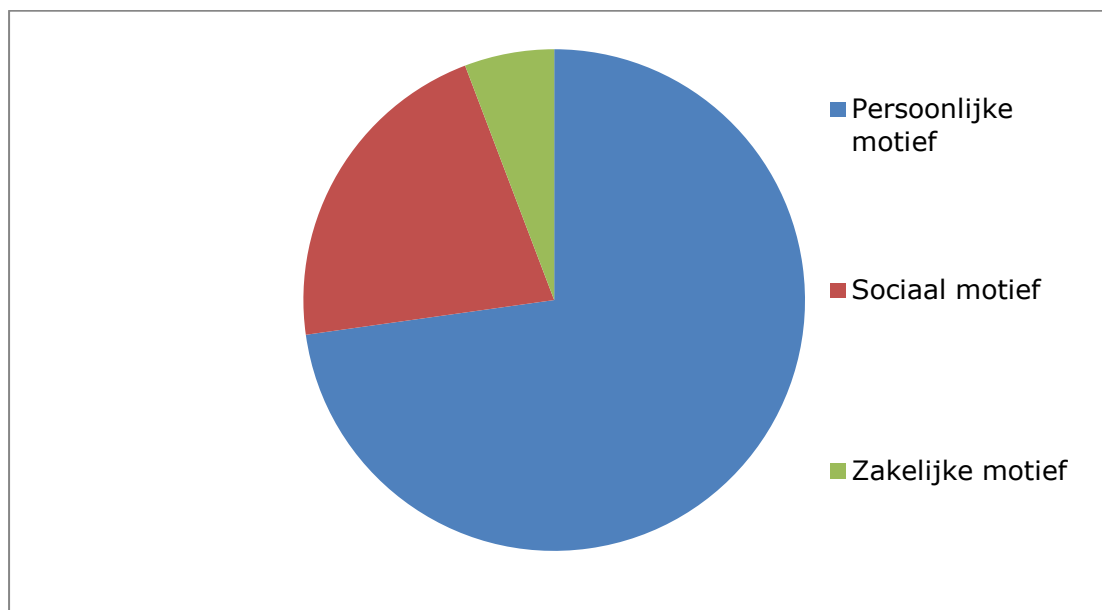
Figuur 2 Omvang groepsgrootte bezoeker (aandeel)

Motief

Van alle respondenten gaf bijna driekwart (73%) aan dat hij of zij kwam vanwege een persoonlijk motief (vermaak, beleving) en 21% kwam met een sociale motief (contact onderhouden, ontmoeten). De overige aanwezigen (6%) kwam vanuit een zakelijk motief (zoals netwerken).

Figuur 3 – Motief voor bezoek

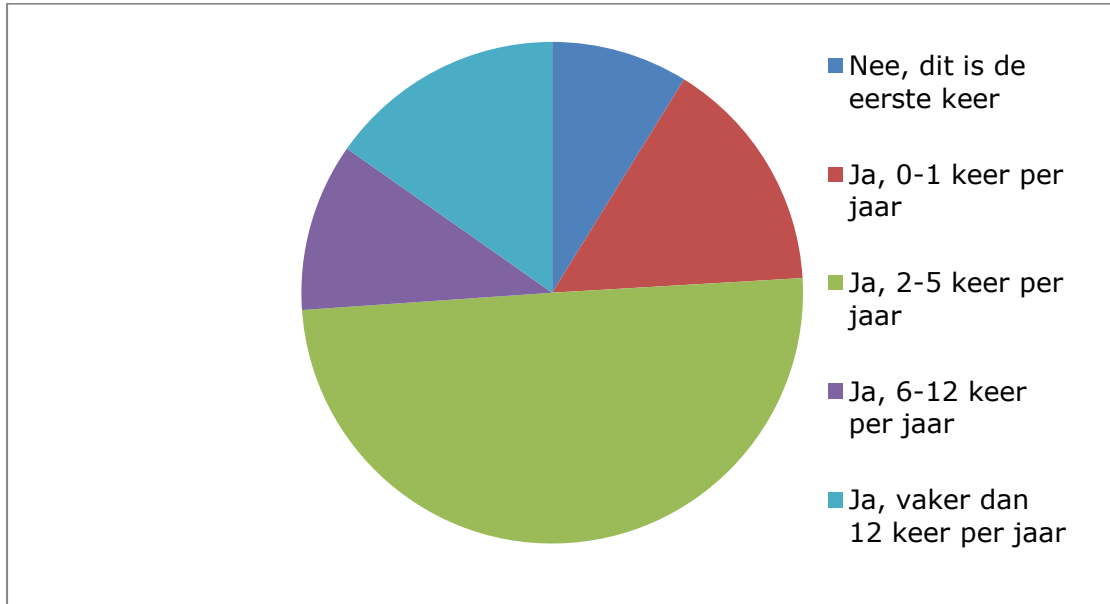
Bezoekers en hun relatie met topsportevenementen en handbal

Aanvullend op bovenstaande (standaard) vragen aan de bezoekers had het NHV enkele specifieke vragen over de bezoekers van de WK-kwalificatiewedstrijden. Deze vragen gaan over de mate waarin het publiek lid is van het NHV, zelf handbalt, vaker bij handbalwedstrijden aanwezig is en bij topsportevenementen in het algemeen. Om met die laatste vraag te beginnen: uit onderstaande figuur blijkt dat de helft van de bezoekers van het evenement tussen de twee en vijf keer per jaar naar een topsportevenement gaat. Bijna een kwart van de bezoekers komt 1 keer per jaar of nog minder frequent bij topsportevenementen, waarbinnen 10% nog nooit bij een topsportevenement aanwezig was geweest. Daarmee kan geconcludeerd worden dat het evenement erg behoorlijk goed in geslaagd is om een 'nieuw' publiek aan te trekken, voor wat betreft topsportevenementen.

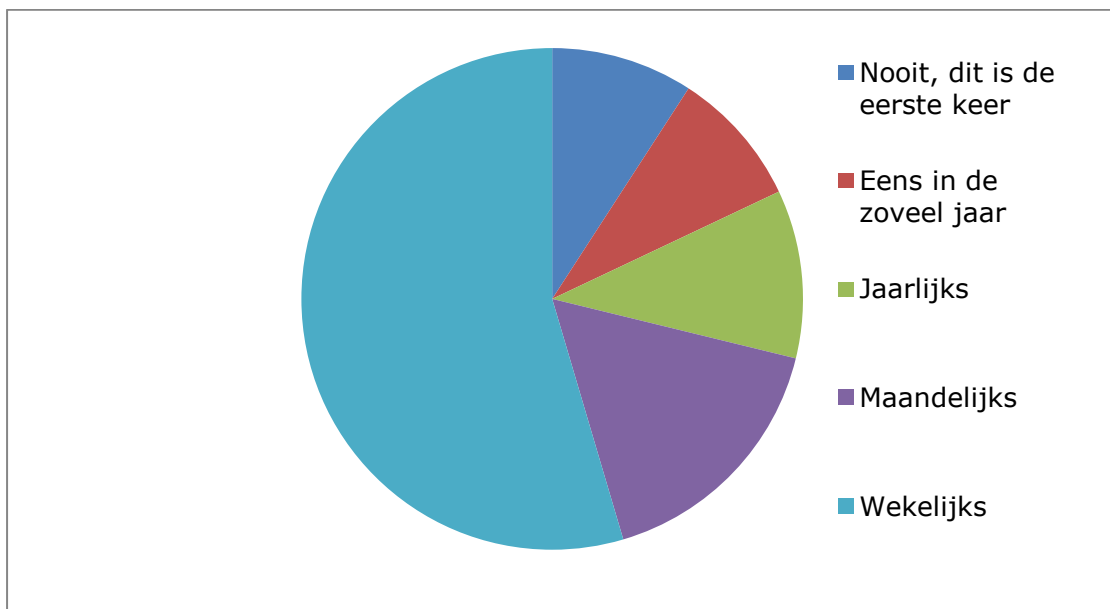
Hetzelfde geldt in ongeveer dezelfde mate voor handbalwedstrijden (topsport én breedtesport). Negen procent van de bezoekers was nog nooit bij een handbalwedstrijd aanwezig geweest en eenzelfde percentage komt slechts eens in de zoveel jaar naar handbal kijken. Toch is een meerderheid (55%) een zeer reguliere, want wekelijkse, bezoeker van handbalwedstrijden.

Onder de 'nieuwe' bezoekers van topsportevenementen en handbalwedstrijden zijn, niet verrassend, relatief iets meer Gelderlanders dan bezoekers van buiten de provincie.

Figuur 4 – Bezoekt u vaker topsportevenementen?

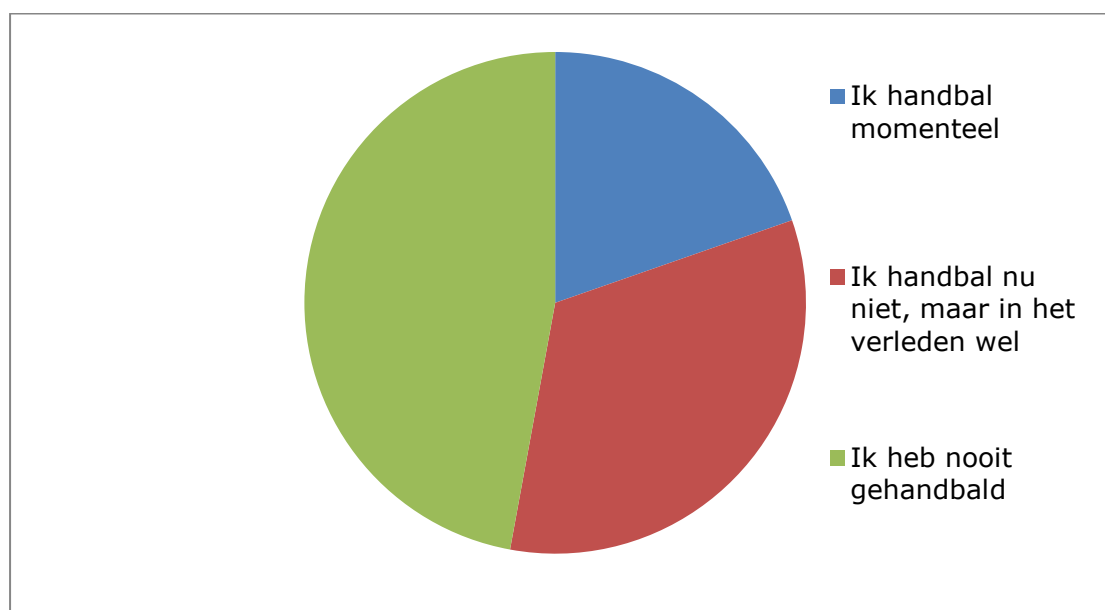

Figuur 5 – Hoe vaak bezoekt u handbalwedstrijden?

Van de bezoekers is 20% momenteel zelf actief als handballer en een derde deel heeft in het verleden wel gehandbald. Iets minder dan de helft heeft nog nooit gehandbald. Aan de mensen die lid van het NHV zijn of dat zijn geweest werd ook gevraagd hoe lang zij lid waren. Hieruit bleek dat dit behoorlijk trouwe leden waren. De gemiddelde lidmaatschapsduur was bijna twintig jaar, waarbij maar liefst driekwart van de respondenten aangaf tien jaar of langer lid te zijn (geweest) van het NHV en 35% 25 jaar of langer.

Figuur 6 – Handbalt u nu of heeft u in het verleden gehandbald?

Gemiddelde bestedingen

Gemiddeld is er door de bezoekers in onze steekproef die zelf uitgaven deden iets meer dan 47 euro uitgegeven aan zaken die aan het evenement gerelateerd zijn. Hierbij zijn de uitgaven aan overnachtingen niet meegeteld. De uitgaven hebben gemiddeld betrekking op 2,4 persoon, waardoor de gemiddelde bestedingen per persoon net iets boven de twintig euro uitkomen.

Aan toegang werd relatief weinig uitgegeven ((€5,60), wat deels samenhangt met de lage toegangsprijs (tien euro per dag voor volwassenen) en doordat er relatief veel vrijkaarten door het NHV zijn verspreid. Ook konden kinderen voor half geld naar binnen en waren de oploopkinderen natuurlijk gratis.

De bezoekers gaven bijna zeven euro per persoon uit aan eten en drinken en iets meer dan vijf euro aan vervoer. De overige bestedingen waren beperkt (€ 2,36 persoon per dag), waarvan iets meer dan de helft aan winkelen).

Bestedingscategorie	Gemiddelde besteding
Toegang	€ 5,60
Eten en drinken	€ 6,92
Vervoer	€ 5,15
Overig (inclusief winkelen)	€ 2,36
Totaal	€ 20,02

Tabel 4 Gemiddelde bestedingen per persoon naar bestedingscategorie

Gemiddeld besteden personen van buiten Gelderland (ruim 25 euro) meer dan 50% meer per persoon dan de Gelderlanders (zo'n 16 euro). Dit verschil wordt grotendeels verklaard door de uitgaven aan vervoer, maar ook aan eten en drinken gaven de personen van buiten de provincie Gelderland meer uit.

Overnachtingen

Van alle geïnterviewden overnachtte **3,7%** minimaal één nacht buiten het eigen huis³. Gemiddeld duurde een overnachting 2 nachten. Al deze overnachtingen vonden plaats binnen de provincie Gelderland, waarvan ongeveer de helft in de gemeente Apeldoorn. Tabel 5 laat zien over welke accommodaties de overnachtingen waren verdeeld. De meeste overnachtingen vonden plaats in een hotel (60%). Daarnaast waren ook de (gratis) overnachtingen bij vrienden of familie in trek. De gemiddelde overnachtingsprijs was zo'n €31,- per persoon per nacht. Dit is inclusief de gratis overnachtingen bij vrienden en familie.

Accommodatie	Overnachtingen	Gemiddelde Prijs p.p.p.n
Vrienden/familie	9%	€ 0,00
Bungalowpark	9%	€ 17,50
Hotel, 0-3 sterren	36%	€ 36,71
Hotel, 4-5 sterren	45%	€ 36,56
Totaal	100%	€ 31,24

Tabel 5 Verdeling overnachtingen over accommodaties en naar herkomst

³³ Omdat dit een relatief kleine subpopulatie van de steekproef betreft, zijn de cijfers in deze sectie niet heel betrouwbaar, maar meer indicatief.

Waardering

De bezoekers aan de WK-kwalificatiewedstrijden waarden het evenement gemiddeld met een **7,5**. De meeste respondenten gaven het evenement een 8 (50%) of een 7 (30%). Een kleine minderheid gaf een onvoldoende. Daar staat tegenover dat 8% het evenement waardeerde met een 9 of een 10. De waardering voor dit evenement ligt daarmee op gelijke hoogte als bijvoorbeeld die van (particuliere) bezoekers van de AFAS Tennis Classics 2011 in dezelfde accommodatie.

Veel bezoekers gaven aan in de 'open ruimte' dat ze teleurgesteld waren over de afstand tot het veld en de bezoekersaantallen, waardoor de sfeer tegenviel.

Samenvatting

Het WK-kwalificatietoernooi voor handbal dames in Omnisport Apeldoorn trok, verspreid over 3 wedstrijddagen, 3750 bezoekers. Op de tweede dag (vrijdag 30 november), kwamen opvallend genoeg de meeste toeschouwers. Iets meer dan de helft van de toeschouwers kwam uit Gelderland, terwijl slechts 1% uit het buitenland kwam. Het opleidingsniveau van de gemiddelde bezoeker lag tussen middelbaar en hoger onderwijs. De bezoekers waren in een meerderheid zelf actief (geweest) als handballer en komen regelmatig naar handbal kijken. Toch lukte het de organisatie ook om een nieuw publiek te trekken, aangezien ongeveer een kwart van de (volwassen) bezoekers nooit of nauwelijks bij topsportevenementen komt kijken en hetzelfde geldt voor handbal wedstrijden.

De toeschouwers gaven gemiddeld vrij weinig, zo'n twintig euro, per persoon uit, voornamelijk aan eten en drinken, vervoer en de toegang. Een beperkt deel van de bezoekers, nog geen vier procent, verbleef door het evenement minimaal 1 nacht buiten het eigen huis. Het evenement kreeg een redelijk gemiddelde waarderingcijfer van 7,5. Vooral over te grote afstand tot het veld werden veel opmerkingen gemaakt.

HOOFDSTUK 4 ECONOMISCHE IMPACT

Inleiding

Met de economische *impact* van de WK-kwalificatietoernooi handbal wordt bedoeld de additionele, dat wil zeggen extra, bestedingen die door dit evenement worden veroorzaakt in een afgebakend gebied. In het geval van dit WK-kwalificatietoernooi wordt met dit gebied de provincie Gelderland bedoeld.

Bij een internationaal topsportevenement als het WK-kwalificatietoernooi voor handbaldames zijn verschillende 'economische effecten' te onderscheiden: gekochte toegangskaatjes door toeschouwers, overnachtingen door buitenlandse deelnemers, uitgaven en inkomsten van de organisatie, enzovoorts. In zekere zin zijn dit allemaal 'economische effecten': ze zijn een gevolg van het sportevenement voor de economie. De centrale vraag is: welke effecten zijn echt additioneel en zijn niet het gevolg van een verschuiving van de 'binnenlandse', of in dit geval 'binnenprovinciaalse', vraag?

Wat zijn additionele bestedingen?

We beschouwen in principe alleen de bestedingen additioneel die aan twee voorwaarden voldoen:

- Er is een oorzakelijk verband met de organisatie van het evenement. In de praktijk betekent dit dat alleen de bestedingen worden meegenomen van bezoekers, deelnemers, organisatie en pers die speciaal voor het evenement naar Gelderland zijn gekomen. In dit onderzoek worden uitgaven van de bewoners van Gelderland als niet-additioneel gezien, omdat het aannemelijk is dat zij het geld dat zij aan of door het evenement besteedden anders ook in Gelderland zouden hebben uitgegeven. We gaan er derhalve vanuit dat indien het evenement op een andere locatie (wereldwijd) zou zijn gehouden, er geen Gelderlanders zijn die speciaal daarvoor naar deze andere locatie zouden zijn gereisd.
- De uitgaven gerelateerd aan het sportevenement moeten niet worden 'teniet gedaan' door vermindering van de vraag in andere delen van de economie, met andere woorden als er sprake is van verschuiving van vraag. Een voorbeeld van verschuiving zijn subsidies van de lokale overheid: als het kwalificatietoernooi niet had plaatsgevonden, waren deze uitgaven van de provincie naar alle waarschijnlijkheid toch ook in de Gelderse economie terechtgekomen. In feite is dit dus een verschuiving

van vraag binnen Gelderland. Deze uitgaven worden dus niet meegeteld als additioneel.

De economische impact bestaat dus uit de volgende onderdelen:

- De additionele bestedingen van toeschouwers/bezoekers van het evenement
- De additionele bestedingen van deelnemers en hun gevolg aan het evenement
- De additionele bestedingen vanuit de organisatie van Kwalificatietoernooi WK handbal
- Additionele bestedingen door de media

Bezoekers, overnachtingen en bestedingen

De economische impact van bezoekers wordt (in grote lijnen) bepaald door de vermenigvuldiging van het aantal additionele bezoekers met de gemiddelde uitgaven per persoon van deze bezoekers. Op vergelijkbare wijze wordt het aantal overnachtingen bepaald, aan de hand van gemiddelde verblijfsduur.⁴ Voor zowel het vaststellen van het aantal overnachtingen als voor het berekenen van de totale economische impact is het aantal bezoekers dus essentieel.

Additionele bezoeken en bezoekers

Personen van buiten de provincie Gelderland die bij het kwalificatietoernooi WK handbal aanwezig worden als additioneel gezien indien zij zonder het evenement niet in Gelderland waren geweest. Hiervoor wordt in de vragenlijst de stelling voorgelegd: 'Als het evenement niet in Gelderland was geweest, dan was ik ook in Gelderland geweest'. Respondenten van buiten Gelderland die hierop instemmend reageren rekenen we tot niet additionele bezoekers; de uitgaven die zij doen zouden zonder het evenement naar alle waarschijnlijkheid ook in Gelderland neerslaan. Alle andere bezoekers van buiten de provincie zijn speciaal voor het evenement naar Gelderland gekomen en zij zijn, net als hun uitgaven, additioneel.

⁴ Dit vinden we door het bezoekersaantal te vermenigvuldigen met het aandeel van overnachters en de gemiddelde verblijfsduur per bezoek.

Bezoekers uit Gelderland beschouwen we bij dit evenement als additioneel als zij, in het geval van een alternatief scenario – de kwalificatiewedstrijden vonden plaats op een andere locatie dan Apeldoorn – ook bij het evenement aanwezig zouden zijn. In dit geval is het aannemelijk dat het evenement realistisch gezien ook op een andere locatie in Nederland zou worden gehouden, namelijk Almere. Daar hebben in het verleden zeer regelmatig handbalinterlands plaatsgevonden en van de organisatie van het evenement (NHV) is vernomen dat de topsporthal van Almere een realistisch alternatief was voor Omnisport Apeldoorn. In de enquête is daarom de vraag opgenomen: 'Stel dat dit evenement niet in Apeldoorn was, maar in Almere, was u dan daar naar toegegaan voor dit evenement?'. Gelderlanders die daarop positief reageren worden als additioneel beschouwd. Immers, hun aan het evenement gerelateerde uitgaven zouden in dit alternatieve scenario niet in Gelderland neerslaan, maar daarbuiten.

Van de respondenten afkomstig uit Gelderland was 37% additioneel en van de bezoekers van buiten deze provincie was 81% additioneel. In totaal was 58% van het publiek, oftewel een klein **2200** dagbezoekers additioneel.

Bestedingen bezoekers

Tabel 6 laat de gemiddelde bestedingen per dag van additionele bezoekers zien voor de provincie Gelderland. De cijfers in deze tabel wijken om verschillende redenen af van de tabel over gemiddelde bestedingen in hoofdstuk 3. Dit komt onder meer omdat daar alle bezoekers zijn meegenomen en hier alleen gekeken is naar de uitgaven van additionele bezoekers. Verder zijn de uitgaven aan toegangskarten nu niet meegenomen. Deze komen ook terug bij inkomsten van de organisator van het evenement, en zijn daarom hier, om dubbeltellingen in de economische impactberekening te voorkomen, weggelaten.

Gemiddelde additionele dagbestedingen	
Eten en drinken	€ 7,05
Vervoer	€ 6,41
Overig (incl. winkelen)	€ 2,48
Totaal	€ 15,94

Tabel 6 Gemiddelde bestedingen van additionele bezoekers in provincie Gelderland

Gemiddeld besteedden additionele bezoekers bijna 16 euro per persoon per dag in de provincie Gelderland. Eten en drinken en vervoer zijn hierbij de belangrijkste uitgavenposten. In totaal komen de additionele bestedingen, exclusief de overnachtingen en toegangskosten, van bezoekers uit op **€ 41.000**.

Overnachtingen en bestedingen aan logies door bezoekers

Aan de hand van de aantallen additionele bezoekers kunnen, met het percentage dat daarvan overnacht, het gemiddelde aantal overnachtingen per persoon het totale aantal overnachtingen worden berekend. Tabel 7 laat een overzicht gegeven van deze indicatoren en het totaal aantal additionele overnachtingen in Gelderland dankzij het kwalificatietoernooi WK handbal. Het gaat hier in totaal om naar schatting 175 overnachtingen. Het gemiddelde overnachtingbedrag ligt rond de € 36 per persoon per nacht en daarmee zo'n vijf euro boven het gemiddelde van alle bezoekers (hoofdstuk 3). Het gaat ook hier om alle typen accommodaties, dus zowel het verblijf bij vrienden of familie, als het 5-sterren hotel. In totaal bedragen de additionele uitgaven aan logies **€ 6.000** voor de provincie Gelderland. De totale economische impact van bezoekers komt daarmee uit op **€ 47.000**.

Indicator	Additioneel
Additionele bezoekers	3192
Percentage additionele overnachters	3,9%
Gemiddelde overnachtingduur	2,0
Totaal aantal overnachtingen	175
Gemiddelde overnachtingsprijs p.p.	€ 36,32
Totale uitgaven aan overnachtingen	€ 6.000

Tabel 7 Indicatoren en uitgaven t.b.v. additionele overnachtingen in provincie Gelderland

Economische impact deelnemers

Aan het kwalificatietoernooi WK handbal deden 4 teams mee. Elk handbalteam bestaat uit 16 dames. Volgens het NHV zijn er per team circa 6 begeleiders in de vorm van coaches, managers en medische ondersteuning. In totaal gaat dit dus om naar schatting 88 personen. De teams verbleven, volgens het NHV, gemiddeld 5 dagen (dat is 4 nachten) in Gelderland.

De sporters en hun begeleiders zijn allemaal te classificeren als additioneel. Immers, als het evenement elders had plaatsgevonden, dan is het aannemelijk dat zij niet in Gelderland waren geweest op dat moment. De kosten van overnachtingen, eten en drinken en vervoer zijn door het NHV op zich genomen. Zij werden daarvoor gecompenseerd door de betreffende bonden. Voor wat betreft de economische impact zijn deze gegevens dus te vinden bij de inkomsten en uitgaven van de organisatie.

Naast overnachtingkosten, eten en drinken, e.d. deden de deelnemers en hun begeleiders en ook de officials (afkomstig uit niet-deelnemende landen) ook nog andere uitgaven, zoals eten en drinken en materialen. Gemiddeld was dat naar schatting van deskundigen van het NHV zo'n €50,- per persoon, voor de duur van het gehele verblijf in de provincie. Inclusief officials gaat het om circa 100 personen. Zij deden vooral uitgaven aan winkelen (deelnemers) en excursies naar bijvoorbeeld een dierenpark (officials). De totale uitgaven van de deelnemers, naast overnachtingen, is naar schatting **€ 5.000**.

Provincie Gelderland	
Overnachtingen, eten en drinken, transport	Zie Organisatie
Overig (o.a. winkelen)	€ 5.000
Totale impact (excl. Inschrijving deelname)	€ 5.000

Tabel 8 Bestedingen van deelnemers

Economische impact vanuit de organisatie

Voor de economische impactberekening van het Kwalificatietoernooi WK handbal is het van belang welke uitgaven de organisatie deed in Gelderland en welke inkomsten het uit diezelfde provincie het genereerde. Het saldo daarvan is de netto economische impact vanuit de organisatie. Tabel 10 laat de **uitgaven** voor de organisatie van het kwalificatietoernooi in Gelderland zien. De gegevens zijn afkomstig van het NHV, op basis van realisatiecijfers. De totale begroting van het evenement was ruim twee ton. Daarvan besteedde de organisatie **€ 161.700** binnen Gelderland. Dit komt neer op ruim driekwart van de totale aan het evenement gerelateerde uitgaven. De belangrijkste posten op de gehele begroting en voor Gelderland waren de sporttechnische kosten – waaronder de huur van Omnisport Apeldoorn en accommodatie, lokaal vervoer en consumpties van deelnemers en officials – en de personele kosten, welke grotendeels bij het NHV zelf lagen.

	Gelderland	Elders	Totaal
Sporttechnische kosten	€ 66.300	€ 16.600	€ 82.900
Organisatiekosten	€ 62.900	€ 6.700	€ 69.600
Promotie/tv-registratie	€ 6.800	€ 26.600	€ 33.400
Hospitality/catering	€ 6.700	€ 0	€ 6.700
Side events	€ 9.500	€ 0	€ 9.500
Diversen	€ 9.500	€ 0	€ 9.500
Totaal	€ 161.700	€ 49.900	€ 211.600

Tabel 9 Bestedingen van de organisatie (Bron: NHV)

Voor de economische impact vanuit de organisatie te berekenen moeten de additionele uitgaven worden verdisconteerd met de **inkomsten** van het NHV die afkomstig zijn uit Gelderland. Tabel 11 laat zien op een totaal van € 211.600 aan inkomsten **€ 127.300**, oftewel 60%, uit Gelderland afkomstig was. Verreweg het grootste deel hiervan bestaat uit de subsidie van de provincie Gelderland. Bij de inkomsten zitten ook de bijdragen voor accommodatie, vervoer en eten en drinken van drie deelnemende landen, buiten Nederland. Het gat tussen de inkomsten en uitgaven aangaande dit evenement was ruim € 70.000, werd door het NHV zelf bijgelegd. Dit geld is dus afkomstig van onder meer leden en sponsors van het NHV en de topsport-bijdrage van NOC*NSF. Hiervoor is een aanname gemaakt dat 20% hiervan naar Gelderland toe te schrijven is, aangezien dat grofweg het aandeel is van leden van zowel het NHV als de nationale sportkoepel..

	Gelderland	Elders	Totaal
Deelnemersbijdragen	€ 0	€ 17.600	€ 17.600
Ticketing	€ 7.400	€ 10.500	€ 17.900
Subsidies	€ 105.800	€ 0	€ 105.800
Bijdrage NHV	€ 14.100	€ 56.300	€ 70.400
Totale inkomsten	€ 127.300	€ 84.400	€ 211.600

Tabel 10 Inkomsten van organisatie (Bron: NHV)

De totale uitgaven vanuit het NHV, als organisator van het evenement, in de provincie Gelderland zijn € 152.400 terwijl de inkomsten van deze organisatie uit

diezelfde provincie € 127.300 bedragen. Daarmee komt de (netto) economische impact vanuit de organisatie van de Kwalificatietoernooi WK handbal uit op een saldo van de **€ 34.400**.

	Gelderland
Bestedingen	€ 161.700
Inkomsten	€ 127.300
Economische impact t.a.v. organisatie	€ 34.400

Tabel 11 Uitgaven en inkomsten van organisatie voor de Kwalificatietoernooi WK handbal

Bestedingen vanuit de media

Voor het berekenen van economische impact vanuit de media zijn geen gegevens beschikbaar. De media was, volgens het NHV, ongeveer 50 keer vertegenwoordigd: 10 keer op donderdag en 20 personen op vrijdag en zondag. Hieronder waren zowel de regionale pers als journalisten van nationale kranten. Ook besteedde de NOS aandacht aan het kwalificatietoernooi middels uitzendingen op tv en internet. Wat de mensen van de media gedurende het toernooi (additioneel) hebben uitgegeven in Gelderland is onbekend, maar naar alle waarschijnlijkheid zal dit bedrag neer komen op hooguit enkele duizenden euro's. Bij de berekening van de totale economische impact, hierna, zijn de additionele bestedingen van de media opgenomen als een PM-post.

Samenvatting

Tabel 12 geeft de hiervoor gepresenteerde resultaten kort en bondig weer. De totale economische impact van het kwalificatietoernooi WK handbal voor de provincie Gelderland is positief, namelijk **€ 86.400**. Dit is exclusief de impact van de media, die als PM-post is opgenomen. De belangrijkste positieve bijdrage aan de economische impact komt van de bezoekers. De bestedingen vanuit de deelnemers zijn in het overzicht relatief bescheiden, omdat de uitgaven van deze groep aan overnachtingen, eten en drinken en vervoer zijn verweven in de inkomsten en uitgaven van de economische impact vanuit de organisatie. Deze dragen met bijna € 35.000 substantieel bij aan de totale impact.

Categorie	Provincie Gelderland
Bezoekersbestedingen (incl. overnachtingen)	€ 47.000
Deelnemersbestedingen (incl. overnachtingen)	€ 5.000
Organisatorische bestedingen NHV(netto)	€ 34.400
Mediabestedingen	PM
Totale economische impact (excl. Media)	€ 86.400

Tabel 12 Overzicht economische impact Kwalificatietoernooi WK handbal voor de provincie Gelderland

BIJLAGE 1: BRONNEN

Geraadpleegde literatuur

Boer, W.I.J. de (2011). *Wereldkampioenschappen baanwielrennen 2011 - economische impact, bezoekersprofiel en beleving*. Hogeschool van Arnhem en Nijmegen.

Boer, W.I.J. de (2012). *World Cup BMX Supercross 2011 – economische impact en bezoekersprofiel*. Hogeschool van Arnhem en Nijmegen.

Provinciale Staten Gelderland, besluit 30-6-2010. *Gelderland Sportland: Programma 2010-2016*.

Schoemaker, J. (2012). *Europees Kampioenschap Handboogschietsen Amsterdam 2012. Evaluatie economische impact, tevredenheid & promotionele waarde*. Hogeschool van Arnhem en Nijmegen.

Werkgroep Evaluatie Sportevenementen (2010). *Richtlijnenhandboek Bezoekersaantallen*. www.evenementenevaluatie.nl

Werkgroep Evaluatie Sportevenementen (2010). *Richtlijnenhandboek Bezoekersprofiel*. www.evenementenevaluatie.nl

Werkgroep Evaluatie Sportevenementen (2010). *Richtlijnenhandboek Economische impact*. www.evenementenevaluatie.nl

Geraadpleegde websites

www.evenementenevaluatie.nl

www.nos.nl

www.handbal.nl

Foto's

Voorpagina: Hans van de Vlekkert / De Gelderlander

BIJLAGE 2: ENQUETEURS

Bob Huberts
Chiel Nibbeling
Daan van den Berg
Dennis Kwint
Dewi Asselman
Dion van der Laan
Ellen Kooiker
Erik Evers
Frank van der Fliet
Glenn Uijt den Boogaard
Jeroen Schep
Jeroen van Gils
Joeri Pieterse
Jurgen te Brake
Kars Tiecken
Luuk van der Heijden
Maarten van der holst
Mark Derksen
Maurice Ottink
Michael Doeleman
Nick Jansen
Niels van den Brink
Noortje Vrolijk
Roy Roodenburg
Steven Remmits
Tim van Offeren
Tomas Vissink

BIJLAGE 3: VRAGENLIJST BEZOEKERS ENQUETE

Survey Questions and Flow

Question Type	Question	Settings	Statements	Answers/Ratings	Next Question
1: Single Select	Uit welk land komt u?				2
				Nederland	2
				België	3
				Duitsland	3
				Israël	3
				Oostenrijk	3
				Overig	3
				Slovenië	3
2: Numeric Input	Wat zijn de vier cijfers van uw postcode?				3
3: Numeric Input	Wat is uw geboortjaar?				4
4: Single Select	Wat is uw hoogst voltooide opleiding?				5
				Basisonderwijs	5
				LBO/VMBO/MAVO (incl. Ambachtsschool, Huishoudschool)	5
				MBO (MTS, UTS, VHBO)	5
				HAVO/VWO/HBS	5
				HBO (HTS, HEAO, Hogeschool, Universiteitpropedeuse)	5
				WO	5
				Anders	5
5: Single Select	Bezoekt u het evenement:				6
					6

Question Type	Question	Settings	Statements	Answers/Ratings	Next Question
				Als bezoeker op eigen initiatief	
				Als bezoeker op uitnodiging van de organisator of sponsor	6
				Als deelnemer	6
				Als journalist/medewerker	6
				Anders	6
6:	123 Numeric Input			Uit hoeveel personen (inclusief uzelf) bestaat uw gezelschap?	7
7:	☐ Single Select			Als het evenement niet in Gelderland was, was ik vandaag toch in Gelderland geweest.	8
				Waarschijnlijk wel	8
				Waarschijnlijk niet	9
				Weet niet/neutral	9
8:	123 Numeric Input		• Suffix-dagen • Decimal Places-2	Bent u langer in Gelderland gebleven door het evenement? (aantal dagen; 0 = niet langer gebleven; 0,1 = 1 uur, 0,23 = 23 uur; 1 = 1 dag; 2,12 = 2 dagen en 12 uur = tweeën een halve dag)	9
9:	☐ Single Select			Stel dat dit evenement niet in Apeldoorn was, maar in Almere, was u dan daar naar toegegaan voor dit evenement?	10
				Waarschijnlijk wel	10
				Waarschijnlijk niet	10
				Weet niet, hangt ervan af	10
10:	123 Numeric Input			Hoeveel dagen bezoekt u het evenement?	11
11:	☐ Single Select			Overnacht(te) u de afgelopen of komende nacht(en) ergens anders dan op uw vaste woonadres?	12
				Nee	17
				Ja	12

12:	Single Select	Waar overnacht(te) u?	13
		In de gemeente Apeldoorn	13
		Elders in de provincie Gelderland	13
		Elders in Nederland	13
		Buitenland	13

13:	Numeric Input	Hoeveel nachten overnacht u?	14
-----	---------------	------------------------------	----

14:		Welk type accommodatie overnacht(te) u?	15
-----	--	---	----

Question Type	Question	Settings	Statements	Answers/Ratings	Next Question
Single Select				Bij vrienden/familie/kennissen	15
				Bed & Breakfast	15
				Hotel 0-3 sterren	15
				Hotel 4-5 sterren	15
				Bungalowpark/camping	15
				Overig	15

15:	Numeric Input	Wat is de prijs van 1 overnachting?	16
		Prefix-€	
		Decimal Places-2	

16:	Numeric Input	Op hoeveel personen heeft deze overnachtingsprijs betrekking?	17
-----	---------------	---	----

17:	Single Select	Wat is vandaag op uw van toepassing?	18
		Ik doe alleen uitgaven voor mezelf	18
		Ik betaal ook voor een ander/anderen	18
		Ik betaal niets, iemand anders betaalt voor mij	28

18:	 Information	In de navolgende vragen willen we graag van u weten waaraan u uitgaven voor uzelf en/of uw gezelschap heeft gedaan/gaat doen. Eerst zullen evenementgerelateerde uitgaven langskomen, gevolgd door de uitgaven buiten het evenement om, maar wel in de provincie Gelderland.		19		
19:	123 Numeric Input	Toegang tot evenement	• Prefix-€	20		
20:	123 Numeric Input	Eten en drinken op het evenement	• Prefix-€	21		
21:	123 Numeric Input	Overige uitgaven op het evenement	• Prefix-€	22		
22:	123 Numeric Input	Eten en drinken - elders in Gelderland	• Prefix-€	23		
23:		Winkelen in Gelderland	• Prefix-€	24		
	Question Type 123 Numeric Input	Question	Settings	Statements	Answers/Ratings	Next Question
24:	123 Numeric Input	Dagattracties/recreatie in Gelderland	• Prefix-€	25		
25:	123 Numeric Input	Vervoer (OV, parkeren, benzine) in Gelderland	• Prefix-€	26		
26:	123 Numeric Input	Overige uitgaven in Gelderland	• Prefix-€	27		
27:	123 Numeric Input	Op hoeveel personen hebben deze uitgaven betrekking?		28		
28:	 Single Select	Wat is uw belangrijkste motief voor het bezoeken van het evenement?		29		
		Persoonlijke motief (meedoen, vermaak, beleven, zelfontplooiing)		29		
		Sociaal motief (sociale verplichting, contact onderhouden, andere willen ontmoeten)		29		
		Zakelijke motief (zakelijke contacten onderhouden en nieuwe relaties ontmoeten)		29		

29:	 Single Select	Komt u vaker bij topsportevenementen?	30
		Nee, dit is de eerste keer	30
		Ja, 0-1 keer per jaar	30
		Ja, 2-5 keer per jaar	30
		Ja, 6-12 keer per jaar	30
		Ja, vaker dan 12 keer per jaar	30

30:	 Single Select	Hoe vaak bezoekt u handbalwedstrijden (om te kijken)?	31
		Wekelijks	31
		Maandelijks	31
		Jaarlijks	31
		Eens in de zoveel jaar	31
		Nooit, dit is de eerste keer	31

31:	 Single Select	Handbalt u of heeft u in het verleden gehandbald?	32
		Ik handbal momenteel	32
			32

Question Type	Question	Settings	Statements	Answers/Ratings	Next Question
				Ik handbal nu niet, maar heb dat in het verleden wel gedaan	
				Ik heb nooit gehandbald	33
32:	123 Numeric Input	Hoeveel jaar bent u lid van het Nederlands Handbal Verbond (geweest)?	• Decimal Places-1		33
33:	123 Numeric Input	Als u dit evenement als totaal beoordeelt, welk rapportcijfer zou u dat dan geven? Waarbij 1 staat voor zeer slecht en 10 voor uitmuntend.	Decimal Places-1		34
34:	ABC Text Input	Tot slot, heeft u nog opmerkingen of aanbevelingen voor dit evenement?			35
35:	 Single Select	Wat is het geslacht van ondervraagde (zonder te vragen!)			Conclusion
			Man		36
			Vrouw		36